

Osmanlı'dan Günümüze Öğretmen Okullarında Coğrafya Öğretmen Eğitimi: İstanbul Darülmuallimîn'i (Çapa Öğretmen Okulu) Örneği

Geography Teacher Training in Teacher Schools from Ottoman to Present: Case of Istanbul Darülmuallimîn (Çapa Teacher School)

Ziya İnce* - Mustafa Sağdıç**

Abstract: Prospective teachers are provided with general culture, pedagogical formation and special field education in higher education institutions, especially in education faculties. With this training, it is aimed to train fully equipped teachers who can meet the needs of the age. In the Ottoman period, firstly, the teachers who performed the teaching profession were the teachers in the primary schools and the professors in the madrasas. The idea of teacher training, which started with the French revolution, was found in the Ottoman Empire in 1848 with the opening of Darülmuallimîn. This institution continued to exist under different names during the Republican era and in 2014, the mission of educating teachers ended with the transformation of the school into a science high school. Darülmuallimîn was an important place in the history of education in Turkey. It played an important role in teacher training. The main purpose of this study is to determine the contribution of Darülmuallimîn to the training of geography teachers. For this purpose, document analysis method, one of the qualitative research designs, was used. In this research, which focuses on the training of geography teachers, it has been examined what has been done and what success has been achieved in terms of teacher training in general and especially in the training of geography teachers from the 19th century to the present day. In order to make in-depth analysis, geography books and programs, supplementary resources, statistics and other documents were examined. As a result of the findings; It has been determined that Çapa Teacher Training School, known as Darülmuallimî, has trained geography teachers in schools in all regions of the country and played an important role in the preparation of geography textbooks and curricula.

* Dr. Öğr. Üyesi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Asst. Prof. Dr., University of Tekirdag Namik Kemal, Faculty of Arts and Sciences, Department of Geography
ORCID 0000-0001-7389-8083
zince@nku.edu.tr

** Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Assoc. Prof. Dr., Yildiz Technical University, Faculty of Education, Department of Social Sciences and Turkish Language Teaching
ORCID 0000-0001-9386-5908
msagdic42@hotmail.com

Cite as/ Atıf: İnce, Z., Sağdıç, M. (2020). Osmanlı'dan günümüze öğretmen okullarında coğrafya öğretmen eğitimi: İstanbul Darülmuallimîn'i (Çapa Öğretmen Okulu örneği), *Turkish Studies*, 15(1), 263-282.
<https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.39811>

Received/Geliş: 18 November/Kasım 2019

Accepted/Kabul: 25 February/Şubat 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 29 February/Şubat 2020

CC BY-NC 4.0

Structured Abstract: The most decisive factor in the development of countries is education and training. Teacher and teacher training constitute the most basic aspect of education and training. There have always been new requirements for teacher training from the past to the present. Prospective teachers are provided with general culture, pedagogical formation and special field education in higher education institutions, especially in education faculties. With this training, it is aimed to train fully equipped teachers who can meet the needs of the age.

The Westernization and modernization efforts that started in the first years of the 18th century in the Ottoman Empire revealed the need for new schools in the military field and then in the civil field. The idea of teacher training, which started with the French revolution, was found in the Ottoman Empire in 1848 with the opening of Darülmualimîn. This institution continued to exist under different names during the Republican era and in 2014, the mission of educating teachers ended with the transformation of the school into a science high school. Darülmualimîn was founded in 1848 to educate teachers in rusdiye schools. Darülmualimîn-i Ali was opened in 1891 to meet the teacher needs of the idadi and sultani. The main purpose of this study is to determine the contribution of Darülmualimîn to the training of geography teachers. For this purpose, the following questions are sought:

- What is the opening and management structure of Istanbul Dârülmualimin?
- What is the situation of teacher education and geography teachers in Istanbul Dârülmualim?
- What are the programs of the courses taught at the Istanbul Darulmuallimin and the location of the geography course?
- What are the course materials used in geography lesson in Istanbul Darülmualimin?
- What are the changes in geography education in Çapa Teacher School since the foundation of the Republic?

For this purpose, document analysis method, one of the qualitative research designs, was used. In this research, which focuses on the training of geography teachers, it has been examined what has been done and what success has been achieved in terms of teacher training in general and especially in the training of geography teachers from the 19th century to the present day. The population of this study consists of teacher education institutions and academic studies on this subject in Turkey. The sample of the study is Çapa Teacher School. Although the name of Darülmualimîn changed many times over 170 years, the most famous names of Darülmualimîn and Capa Teacher School were used in the research. The opening of the Dârülmualimîn in 1848 is considered to be an important beginning in the institutionalization extrapolated to realize the importance of educational sciences in Turkey. During the opening years of the school, many innovations were introduced in terms of education, teaching materials were brought from Europe and laboratory work was conducted once a week. Student registration of Darulmuallimin was made by written and oral acceptance tests made by a commission. In the first years of Darülmualim education period is two years. Darülmualimin'de okutulacak dersler, Courses; Arabic, Persian, Science and Geography. Afterwards, the education was increased to four years, efforts were made to improve the quality of teaching and many new courses were added to the program. Significant qualifications were sought in people who were assigned to this school as teachers and teachers' salaries are also variable. One of the important features of the Capa Teacher School is the geography books in the school library. With the Republican period, the number of books in the school library increased significantly. The number of books under the title of history, geography and travel books increased from 107 in 1925 to 5083 in 1968.

The name of Dârülmualimin-i Âliye was changed during the republic period as the Higher Teacher School. Ecole Normale Superieure, the French Higher Teacher School, was used as a model for the preparation of the school's curriculum and textbooks. The school, which fulfilled an important mission in teacher training in the Republican era, was closed down in 1978 with the claim that it lost its function. Following the Higher Education Law enacted in 1981, the transfer of teacher training to universities in 1982 ended the existence of Higher Teacher Schools. Çapa Teachers' School, which served as a teacher's high school in the following years, was transformed into a science high school in 2014 and completely separated from its historical mission. According to the results obtained from the research, teacher schools played an important role in educating geography teachers as long as they served.

As a result of the findings; It has been determined that Çapa Teacher Training School, known as Darümuallimî, has trained geography teachers in schools in all regions of the country and played an important role in the preparation of geography textbooks and curricula. Geography teachers of the school also contributed to the writing of geography textbooks. In addition, the school contributed greatly to the preparation and development of geography education materials throughout the country.

It is important that the Çapa Teacher School be reintroduced to the education community due to its long historical background and historical mission. In addition, as a result of this research; school documents and educational materials to be brought to geography education, geography inventory inventory, the establishment of a special geography library and a teacher training museum, such as suggestions can be brought.

Keywords: Geography Teacher, Darümuallimîn, Çapa Teacher School, Teacher Training, History of Education.

Öz: Günümüzde öğretmenlik mesleği için üniversite bünyesi içinde eğitim fakültelerinin yönetiminde akademik alan bilgisi, genel kültür ve pedagojik alan bilgisi eğitimi verilmektedir. Böylece akademik ve toplumsal gereksinimleri karşılayabilecek nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Osmanlı devletinde ilk olarak öğretmenlik mesleğini icra edenler medreselerdeki müderrisler ve daha sonra dönemin ilkokulları olan ilk öğretmenler, sıbyan mekteplerindeki muallimlerdir ve medreselerdeki müderrislerdir. Modernitenin önermelerine uygun şekilde öğretmen yetiştirme fikri Batıda ilk olarak Fransız devrimi ile başlamışyan, Osmanlı Devleti'nde ise 1848 yılında ilk öğretmen okulu olan Darümuallimîn'nin açılması ile gerçekleşmiştir. Darümuallimîn başlangıçta rüşdiye mekteplerine öğretmen yetiştirme amacıyla kurulmuş; daha sonra sıbyan mektepleri, idadiler ve sultanilere öğretmen yetiştirmeye başlamıştır. Uzun yıllar Çapa'daki görkemli binasında hizmet veren bu kurum 2014 yılında fen lisesine dönüştürülerek tarih sahnesindeki yerini almıştır. Türkiye'de öğretmen yetiştirmede uzun yıllar önemli bir rol üstlenmiş olan Darümuallimîn'in, coğrafya öğretmeni yetiştirilmedeki yeri bu çalışmanın esas amacını oluşturmuştur. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Bu kapsamda geçmişten günümüze kadar geniş bir bakış açısı ile genelde öğretmen yetiştirmede, özelde de coğrafya öğretmeni yetiştirme konusunda yapılanlar incelenmiştir. Dokümanların içeriğini analiz etmek için de eski adıyla Çapa Öğretmen Okulu'nda yeni adıyla ise Çapa Fen Lisesi'ndeki resmi yazışma belgeleri, coğrafya ders kitapları ve öğretim programları, yardımcı ders kitapları, eğitim istatistikleri ve diğer dokümanlar incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre; Darümuallimîn'in ya da Çapa Öğretmen Okulu'nun ülke çapındaki okullara coğrafya öğretmeni yetiştiren, coğrafya ders kitapları ve coğrafya öğretim programları hazırlayan önemli bir role sahip olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya öğretmeni, Öğretmen yetiştirme, Çapa Öğretmen Okulu, Darümuallimîn, , Eğitim tarihi.

Giriş

Öğretmenlik görevi eğitim sistemlerinin temel faktörlerinin başında gelir. Birçok tanımı bulunan öğretmenlik; özel uzmanlık alanına sahip, eğitim, öğretim ile ilgili devletin verdiği görevleri yerine getiren bir görevdir. Ülkelerin gelişiminde en belirleyici etken eğitim ve öğretimdir. Eğitim ve öğretimin de en temel ayağını öğretmen ve öğretmen eğitimi oluşturur. Geçmişten günümüze öğretmen yetiştirmede daima yeni gereksinimler söz konusu olagelmıştır. Bilgi çağının öğretmeni muteber her türlü bilgiye erişebilen, alanında yeniliklere açık ve son gelişmeleri takip edebilen, öğrenme ve öğretme süreçlerinde teknolojiyle barışık ve ona hükmeden insandır. Öğretmen gönül adamı ve örnek insandır (Özkan, 2016). Ayrıca öğretmenlik bir hüner ve sanat işidir. Bu sanatın özel metotları ve kuralları vardır. Öğretmenin bunları bilmesi; bunun için de öğretmen eğitimi sırasında bu kazanımları elde edebilmesi gerekmektedir (Duman, 1988).

Araştırmacılar nesillerin yetiştirilmesinde en önemli görevin eğitim kurumlarına, dolayısı ile öğretmenlere düştüğünü, sağlıklı bir neslin yetişmesi için onları eğiten öğretmenlerin de nitelikli bir eğitim alması gerektiğini belirtmişlerdir (İdin, 2012; Karakoç, Özpolat ve Kara, 2018). Bu

bakımdan öğretmenliğin bir uzmanlık mesleği olduğu vurgulanmıştır (Kavcar, 2002). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 43.maddesine göre öğretmenlik mesleği; devletin, öğrencilerin eğitimi için tahsis ettiği özel bir uzmanlık görevi olarak tanımlanır. Öğretmenlerin bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlü olduğu belirtilmektedir (MEB, 1973). Kavcar'a (2002) göre iyi bir öğretmenin hem mesleki hem de kişisel niteliklere sahip olması gerekir. Ayrıca öğretmenlik mesleğine hazırlığın; genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlandığını belirtmektedir. Öğretmen yetiştirme işi; meslek bilgisi de denilen pedagoji bilgisi, alan bilgisi ve Genel Kültür olmak üzere üç temel ayak üzerine inşa edilmektedir (MEB, 1973).

Osmanlı Devleti'nde geleneksel eğitim, medreselerden ve mahalle mekteplerinden oluşur (Yetişgin ve Dumanoglu, 2017). Osmanlı Devleti Selçuklulardan ve beyliklerden kendisine miras kalan mektep-medrese şeklindeki eğitim sistemini geliştirerek yaygınlaştırmıştır (Ergün, 1987). Türkiye'de öğretmen eğitimi ile ilgili ilk çabalar Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar uzanır (Gelişli, 2001). 15.yüzyılda Fatih Sultan Mehmet döneminde, Eyüp ve Ayasofya medreselerinde sıbyan mektebi öğretmeni olacaklar için, yeni bir program uygulanmış ve programdaki dersler arasına, edebiyat, hesap, Arapça, mantık, hendese, coğrafya ve usul-ı tedris dersi eklenmiştir (Akyüz, 2013, s. 76).

Osmanlı Devleti'nde önce askeri alanda, 18. yüzyılın başlarında başlayan batılılaşma ve modernleşme çalışmaları, 19. yüzyılın ortalarından itibaren de sivil alanda yeni eğitim kurumlarına ihtiyacı ortaya çıkarmıştır (Ergün, 1987; Yetişgin ve Dumanoglu, 2017; Kavcar, 1982). Osmanlı devleti yeni okullar kurmak ve yeni atılımlar gerçekleştirmek isterken bu atılımları gerçekleştirecek öğretmenlerin yetiştirilmesi konusunda önemli sorunlar söz konusudur (Duman, 1988). Askeri okulların öğretmen ihtiyacı yabancı uzmanlar ile temin edilmeye çalışılırken, yeni açılan sivil okullarla birlikte büyük bir öğretmen ihtiyacı söz konusu olmuştur. Bu bağlamda geniş kapsamlı bir eğitim reformu da gündeme gelmiştir. Bu eğitim reformunun gerekçeleri arasında; öğretim programlarının hazırlanması, ders araç ve gereçleri, ders kitapları, yeni eğitim mekânları, öğretmen temini, öğrencilerin seçimi ve öğretim programının başarılı bir şekilde uygulanması öne çıkar (Koçer, 1973). İlk sivil okullar Padişahın 11 Şubat 1839 tarihli İradesi ile İstanbul'da açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye-i Adliye adlı okullardır. Bu okullar aynı zamanda ilk Rüşdiyelerdir. Öğrencilerin ergenlik yaşına bu yeni okullarda eğitim görmeleri planlandığı için Padişah II. Mahmut bu eğitim kurumlarına Rüşdiye adını vermiştir (Akyüz, 2009).

Modern anlamıyla öğretmen yetiştirme fikri ilk olarak Fransız Devrimi'yle birlikte ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2007). Batı'daki bu faaliyetlere paralel olarak Osmanlı Devleti'nde ise 1848 yılından itibaren öğretmen yetiştirmeye yönelik ilk kurumlar açılmaya başlanmıştır. 1838'de devlete memur yetiştirmek amacıyla kurulan orta düzeyli rüşdiye mekteplerinin öğretmen ihtiyacını karşılamak için 1848'de, üç yıllık öğrenim süresine sahip ilk öğretmen okulu olan Darülmualimîn açılmıştır. Böylece Türkiye'de çağdaş anlamda öğretmen yetiştirme ve öğretmenlik mesleği ortaya çıkmıştır (Akyüz, 2009). 1848'den itibaren öğretmen yetiştirmede pek çok değişik uygulama ve politikalar yürütülmüştür (Şendağ ve Gedik, 2015). Öğretmen okulları, medreselerin etkisinden arındırılmaya çalışılan İkinci Meşrutiyet döneminde, müfredatı değiştirilmiş, yeni dersler ve bölümler eklenmiş ve öğrenim süresi üç yıla çıkarılmış durumdadır. Ancak Osmanlı devletinin içinde bulunduğu savaşlar ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle bu programlar ve planlamalar doğru bir şekilde yürütülememiştir.

1880'lerden sonra öğretmen yetiştirme kurumlarının taşraya da yayılmaya başlaması ile sayıları da kısa sürede hızla artmıştır. Böylece Osmanlı Devletinde eğitimin değeri artmaya başlamıştır. Bunda, Müslüman olmayan Osmanlı vatandaşlarının kendi okullarını kurması, Müslüman çocuklarının genel bir cehalet içinde kalması, bir kısım Müslüman çocuğunun da yabancı devletlerin açtığı ve misyonerlerin yönettiği okullara gitmesi önemli bir etken olmuştur (Ergün, 1987).

Türkiye'de modern anlamda coğrafya eğitimi ilk olarak Osmanlı Devleti zamanında Tanzimat Dönemiyle birlikte başlamıştır. 18. yüzyıl itibariyle Osmanlı Devletinin savaşlarda ağır yenilgiler alması Batıdaki teknik gelişmelere ilginin artmasına ve de stratejik bir bilgi olarak coğrafyanın önem kazanmasına neden olmuştur. Bu kapsamda askeri okullar açılmış ve öğretim programlarında haritacılık ve coğrafya derslerine yer verilmiştir. Askeri alanda başlayan yenilik hareketlerinin sivil alana da taşınması ve modern devletin memur kadrolarının yetiştirilmesi için açılan rüşdiye mekteplerinin programlarında da coğrafya dersleri bulunmaktadır (Yeşiltepe, 2010: 32-35). Bu süreçte çoğunluğu batıdaki eserlerin çevirisi olan çok sayıda coğrafya ders kitabı yazılmıştır. 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin ardından Sıbyan Mekteplerinin programlarında da Elifba, Tecvid, Kur'an-ı Kerim, Sarf-ı Osmanî, İlm-i Hâl, Kıraat, İmlâ, Ahlak, Hüsn-i Hat, Hesap ve Mülahhas Tarih-i Osmanî derslerinin yanı sıra Muhtasar Coğrafyayı Osmanî dersleri de okutulmaya başlanmıştır (Baltacı, 1999: 447). Yine aynı nizamname ile açılmasına karar verilen idadi ve sultanilerin programlarında da coğrafya dersleri vardır. Erken cumhuriyet döneminde ilkokuldan üniversiteye kadar hemen hemen tüm öğretim kademelerinde coğrafya derslerine yer verilmiştir. 1960-70'li yıllarda ilkokul ve ortaokullarda okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin sosyal bilgiler adı altında birleştirilmiştir. 1980 Askeri Darbesinin ardından 1982 yılında yeni bir düzenleme ile ortaokullardaki sosyal bilgiler dersi öğretim programından kaldırılmış ve yerine milli tarih ve milli coğrafya adlı dersler programa eklenmiştir. 1997 yılında ise bu dersler tekrar kaldırılarak sosyal bilgiler adıyla tekrar birleştirilmiştir. Bu kapsamda okullardaki coğrafya derslerini okutacak coğrafya öğretmenlerinin yetiştirilmesi Tanzimat'tan günümüze önemli bir konu olagelmıştır.

İlk olarak 1838'de kurulan rüşdiye mekteplerinin öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan Darülmualimîn'in eğitim planında Usûl-i ifade ve talim ve lisan-ı Fârisî, riyâziyât, hendese, fenn-i hesap, heyet ve mesaha derslerinin ilaveten coğrafya derslerine de yer verilmiştir (Gündüz, 2016, 239-240). 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile açılmasına karar verilen idâdî ve sultanilerin öğretmen ihtiyacını karşılamayabilmek maksadıyla 1891 yılında Darülmualimîn-i Ali açılmıştır. Cumhuriyet döneminde önce Yüksek Muallim Mektebi ve daha sonra Yüksek Öğretmen Okulu adını alan bu okul 1978 yılına kadar lise ve dengi okullara öğretmen yetiştiren bir kurum olarak görev yapmıştır. 1925 Yüksek Muallim Mektebi Talimâtnameinde eğitim-öğretim süresinin 4 yıl olduğu ve Edebiyat, Felsefe-İctimâiyât, Riyâziyat, Fizik-Kimya, Tabîat, Sanâyi-i Neffise ve Tarih-Coğrafya adıyla 7 akademik bölümden oluştuğu belirtilmiştir (Maarif Vekâleti, 1927). 1908'den itibaren Dârülmualimîn-i Âlî öğrencileri alan bilgisi ve bazı genel kültür derslerini Dârülfünûn'dan almaya başlaması Türkiye'de öğretmen eğitiminde üniversite etkisi açısından bir milat olarak değerlendirilebilir. Bu uygulamanın pedagoji derslerinin aksamasına neden olduğu konusunda özellikle Satı Bey tarafından getirilen yoğun eleştiriler hedefine ulaşmış ve 1911'de dersler yeniden Dârülmualimîn'de verilmeye başlamıştır (Satı, 1918). Ancak 1915'ten sonra alan bilgisi dersleri tekrar Darülfünûn'dan alınmaya başlanmış ve bu uygulama Cumhuriyet döneminde de uzun süre devam etmiştir. 1915'te Türkiye'de coğrafya biliminin gelişimi açısından bir dönüm noktası olarak Darülfünûn'da coğrafya bölümü açılmıştır. Coğrafya bölümünün kurulması Türkiye'de coğrafyanın bir akademik disiplin haline gelmesinde ve okullarda coğrafya eğitiminin gelişmesinde çok önemli bir role sahip olmuştur. 1946'da çıkarılan bir yasa ile öğretim üyelerinin üniversite dışında görev almalarının yasaklanması ve öğretim üyelerinin Yüksek Öğretmen Okulları ile iribatlarının koparılması, bu okulların toplum karşısındaki itibarının hızla azalmasına neden olmuştur (Aycan, 2015, 62).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de öğretmen eğitimi konusunda geçmişten günümüze Yüksek Öğretmen Okullarının coğrafya öğretmenliğine katkısını, İstanbul Darülmualimîni (Çapa Öğretmen Okulu) özelinde çeşitli yönleriyle incelemektir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde ve Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirilmesi hususunda önemli bilgiler veren bu araştırma ile İstanbul Darülmualimîni'nde genel eğitim durumu ve coğrafya öğretmen eğitimine katkısı ortaya

konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla özellikle İstanbul Darülmualimîni ve daha sonraki adıyla İstanbul Yüksek Öğretmen okulundaki belgeler taranmış, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- İstanbul Dârülmualliminin açılışı ve yönetim yapısı nasıldır?
- İstanbul Dârülmualliminde öğretmen eğitimi ve coğrafya öğretmenlerinin durumu nedir?
- İstanbul Dârülmualliminde okutulan derslerin programları ve coğrafya dersinin konumu nasıldır?
- İstanbul Dârülmualliminde coğrafya dersinde kullanılan ders materyalleri nelerdir?
- Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Çapa Öğretmen Okulunda coğrafya eğitimi konusundaki değişimler nelerdir?

Bu araştırma daha önce yapılan çalışmalardan farklı olarak İstanbul Darulmuallimini'nde coğrafya eğitimi üzerinde durması bakımından önemlidir.

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesini yazılı materyallerin araştırılması hedeflenen olgu veya olgular doğrultusunda analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi bir veri toplama yöntemi olarak tek başına kullanılabilirdiği gibi diğer veri toplama araçları ile birlikte de kullanılabilir (Merriam, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Karasar, (2013), belgesel tarama olarak da adlandırdığı doküman analizini, her türlü yazılı ve görsel belge ve kayıtların toplanıp, okunup, belli sisteme göre kodlanarak incelenmesi olarak izah etmiştir. Bu araştırmada İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'ndaki coğrafya öğretmeni yetiştirmeyi konu almaktadır. 19.yüzyıldan başlayarak günümüze kadar okulun hem genel öğretmen yetiştirme çalışmaları hem de coğrafya öğretmeni yetiştirme çalışmaları konusunda derinlemesine analizler yapılmak istenmesi kaynak taraması ve doküman analizinin seçilmesinde etkili olmuştur.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Türkiye'deki öğretmen yetiştirme kurumları ve yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Örneklemi ise tarihi 150 yıllık bir geçmişe dayanan İstanbul Darulmuallimininde (Çapa Öğretmen Okulu) öğretmen eğitimi ve coğrafya öğretmenliği konusu oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

İstanbul Darülmualimîn'de coğrafya Öğretmeni yetiştirilmesini konu alan bu araştırma için müracaat edilen temel veri kaynakları okul arşivinden ve kütüphanesinden elde edilmiştir. Bu veri kaynakları arasında öğrenci kayıt bilgileri, dönemin salnameleri, konu hakkındaki makaleler, kullanılan ders kitapları, öğretim programları yer alır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında araştırmanın konusunu oluşturan öğretmen yetiştirme terimi çerçevesinde elektronik ve basılı bütün kaynaklar taranarak konu hakkında geniş bir bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Osmanlıdan günümüze öğretmen eğitimi ile ilgili yapılmış olan çalışmalar ve Çapa Öğretmen Okulundaki kaynaklar incelenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda İstanbul Darülmualimîn'inin (Çapa Öğretmen Okulu) coğrafya öğretmeni yetiştirme konusunda etkisi yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırma konusu olan İstanbul Darülmualimîni kurulduğundan günümüze kadar geçen 170 yıllık dönemde adı ve işleyişi birçok kez değişmesine rağmen, fonksiyonu değişmediği için araştırmada en çok bilinen ve en genel isim olan Darülmualimîn ve Çapa Öğretmen Okulu ismi kullanılmıştır. Bu isimlere kronolojik sırayla baktığımızda; İstanbul Darülmualimîni (1848), Darülmualimîni Ali (1890), İstanbul Erkek Muallim Mektebi (1920), Yüksek Muallim Mektebi (1921), Çapa Öğretmen Okulu (1924), İstanbul (Çapa) Eğitim Enstitüsü (1946), İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu (1951), İstanbul İlk Öğretmen Okulu ve Yüksek Öğretmen Okulu (1972) ile nihayetinde Çapa Anadolu Öğretmen Lisesi (1991) isimleri kullanılmıştır. Bu isimler arasında karışıklık olmaması için araştırmada Osmanlı dönemi için Darülmualimîn, Türkiye Cumhuriyeti dönemi için Çapa Öğretmen Okulu isminin kullanılması tercih edilmiştir.

İstanbul Dârülmualiminin açılışı ve yönetim yapısı

Osmanlı devletinde batıdaki gelişmelere ayak uydurmak üzere birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da değişimler ve yenilik hareketleri olmuştur. Birçok yeni sistem ve kurum kurulmuş ve denenmiştir. Yeni okul sistemi, medrese sisteminden ayrı bir fonksiyonu yerine getirmek durumunda olduğu için yeni öğretim programları ve eğitim teknolojileri ile öğrenci yetiştirecek öğretmenlere (Ergün, 1987) ihtiyaç vardı. Bu yeni nesil öğretmenlerin yetiştirilmesi için de yeni eğitim kurumlarına gereksinim duyuldu. Tam bu noktada batılı anlamda öğretimin ilk kademesi durumunda olan Rüşdiye mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla (Kavcar, 1982) İstanbul'da 16 Mart 1848'de Padişah I. Abdülmecid'in iradesi ile ilk Darülmualimîn-i Rüşdiye açılmış ve Takvim-i Vekayi'de yayınlanan yazı ile halka duyurulmuştur (Akyüz, 2009; Duman, 1988; Özkan, 2016; Yetişgin ve Dumanoğlu, 2017; Şendağ ve Gedik, 2015). Okulun müdürlüğüne de ünlü devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa atanmıştır (Bilir, 2011). Ayrıca okul bu dönemde açılan ilk erkek öğretmen okuludur. (Çapa Fen Lisesi, 2019). Darülmualimînin açılmasında temel amaç Rüşdiye okullarına öğretmen yetiştirmek olmakla birlikte etkili eğitim-öğretim yöntemleri ile öğretmenler yetiştirilmesi de hedeflenmiştir. Türkiye'de eğitim bilimlerinin önemi ve kurumsallaşması açısından Tanzimat döneminde atılan en önemli adımlardan biri de Darülmualimînin açılmasıdır (Akyüz, 2009).

14 Ağustos 1850'de okulun başına müdür olarak atanan Ahmet Cevdet Efendi daha sonra Paşa unvanını almış, 1873-1876 yılları arasında üç kez Eğitim Bakanlığı yapmış, hukuk, tarih alanlarında eserler vermiştir. Darülmualimîn'in müdürü olarak atandıktan sonra 1851'de kaleme aldığı Nizamname, kuruma yasal ve eğitimsel bakımdan esaslı bir düzen, ciddiyet ve etkinlik sağlamıştır. Ahmet Cevdet Efendi, yine bu Nizamnamede; Darülmualimînin, Rüşdiye mekteplerinin ruhu olduğunu, okulların temel unsurunun öğretmenler ve onları yetiştiren meslek okulları olduğunu vurgulamıştır (Gündüz, 2012). Programın ilk dersleri Usûl-i İfade ve Talim, Aritmetik, Farsça, Geometri, Astronomi, Alan Ölçümü, Coğrafya olmuştur (Yetişgin ve Dumanoğlu, 2017). Modern manada öğretmen saygınlığı kavramı ilk defa bu programda geçmektedir.

Osmanlı Devleti'nde Satı Bey gibi dönemin eğitimcileri dersin öğretimi konusunda programlar hazırlamış, öğretim usulleri geliştirmiştir. Bu bağlamda öğretmen yetiştirme alanında gösterdiği ciddi çalışmalar dolayısıyla Satı Bey'in tüm Türk aydınları tarafından takdir edilerek "Türk Frobel'i" diye adlandırılmış, eğitim yönü ve özellikle de "Coğrafya öğretimi" konusundaki düşünceleri ön plana çıkmıştır (Türk, 2009).

İstanbul Dârülmualiminde öğretmen durumu ve coğrafya öğretmenleri

Orta öğretim kurumlarına nitelikli öğretmen yetiştirme amacını taşıyan Darülmualimîn, eğitim öğretim açısından da pek çok yeniliği hayata geçirmiştir. Maarif Nezareti fen bilimleri öğretimi için, Avrupa'dan ders araç gereçleri getirtmiş ve haftada bir gün laboratuvar çalışması yapılmaya başlanmıştır. Okulda ilk kez sivil öğretmenler yetiştirilmeye çalışılırken mesleki

saygınlık, öğretime dair diğer özellikler de ilk defa ortaya konulmuştur. (Çapa Fen Lisesi, 2019). Ardından Darümuallimîn'de sadece erkek Rüşdiye okullarının öğretmen ihtiyacını karşılaması münasebeti ile yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Tanzimat'ın son yıllarına doğru 1869 yılında Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından Fransız eğitim sisteminin etkisi altında hazırlanıp kabul edilen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi eğitimde yeni bir dönüm noktası olmuştur (Başaran, 1994; Duman, 1988). Bu kanun ile ülkenin öğretmen yetiştirme sorununa dikkat çekilmiştir.

1874 yılında Darümuallimîn-i idadi açılırken, 1890 yılında ise okul, Sıbyan (ilk), Rüşdiye (Orta), İdadi (Lise) ve Âli (Yüksek) kısımlarına ayrılmıştır. Âli kısım ise Fen ve Edebiyat bölümlerine ayrılan bu dört kademeli okulun adı Darümuallimîn-i Âli (1891) olarak yeniden tanzim edilmiştir. Bu tarih aynı zamanda liselere öğretmen yetiştiren Yüksek Öğretmen Okulları'nın kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca Darümuallimîn bünyesinde sıbyan, idadi ve sultani kısımları açılmıştır. Sıbyan ve Rüşdiyeler ilk kademede, idadi ve sultaniler ikinci kademede yer almıştır (Çapa Fen Lisesi, 2019). 1868'de Dârümuallimîn-i Sıbyân adı altında iki yıllık bir öğretmen okulu daha açılmıştır. Yeni açılan bu okulda eskiden beri okutulmakta olan Kur'ân-ı Kerîm, elifbâ, ilmihal ve tecvid gibi dini derslerin yanı sıra coğrafyaya giriş, hesap, ahlâk ve usûl-i tadrîs gibi öğretim metodu derslerine de yer verilmiştir (Öztürk, 1993). Ayrıca 1870'de Kız Öğretmen Okulu (Dârü'l-muallimat) açılmıştır (Ergün, 1987).

Resim 1: Çapa Öğretmen Okulu (Çapa Fen Lisesi, 2019)

Darümuallimîn'in kuruluşundan itibaren birçok problem ile karşılaşmasına rağmen bunlardan en büyüğü kalıcı bir eğitim binasının olmamasıdır. Pek çok kez yer değiştiren okul 1848'den 1924'e kadar yirmi farklı okul binasında hizmet vermiştir. Günümüzde İstanbul ili Fatih ilçesindeki görkemli tarihi binasıyla dikkat çeken yapının mimarı, Mimar Kemalettin'dir (Resim 1). 1901 (1315) yılında yapılan bina zemin katla birlikte dört kattan oluşmaktadır. Tamamen klasik Türk üslubunda inşa edilmiş olan binanın zemin katında Çinili Mescit yer almaktadır. Cephe görünümüyle ve bazı mekânlarında kullanılan turkuaz renkli Kütahya çinileriyle, ustuka işçiliği (alçı işi) dekorasyonlarıyla yapının iç mimarisinde oldukça dikkat çeken incelikler bulunmaktadır (Çapa Fen Lisesi, 2019).

Öğretmenlik meslek tanımının ilk kez 1900'de yürürlüğe giren “*Muallimlikte Mesleki İhtisas Tesisine Dair Talimat*” ile yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin branşlaşma sürecinin bu talimatnameyle başladığı söylenebilir (Türer, 2006).

Ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren Yüksek Öğretmen Okullarının başlangıcı, 1891'de İstanbul'da kurulan Darülmualimin-i Aliye olduğu kabul edilir. Bu okulun öğrencileri 1908'den sonra özel alan bilgisi ile genel kültür derslerini üniversitelerin ilgili fakültelerinde görmeye başlamıştır (Kavcar, 1982). Darülmualimîn'de; Muallim Cevdet (İnançalp), Selim Sırrı (Tarcan), İbrahim Alaeddin (Gövs), İhsan Şerif (Suru), Ali Reşat, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Osman Zeki (Üngör) gibi dönemin önde gelen hocaları ders vermiştir. 12 Haziran 1946 tarihinde çıkarılan üniversiteler kanunu ile üniversite hocalarının üniversite dışında görev almalarının yasaklanması ile Çapa Öğretmen Okulunda öğrenci sayısı azalmaya başlamış ve eğitim kalitesi düşmüştür. 1949-1950 yıllarında kapalı kalan okul 1 Mart 1951'de, bugün Çapa'daki görkemli binada Yüksek Öğretmen Okulu olarak eğitime yeniden başlamıştır (Eşme, 2001). Bu okul 1959'a kadar ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek maksadı ile kurulan tek okuldur (Gelişli, 2001).

İstanbul Darülmualiminine yüksek kalitede öğrenci kaydı, Yüksek Öğretmen Okulu Talebe Kayıt ve Kabul Talimatnamesi ve bir komisyon tarafından yapılan yazılı ve sözlü kabul imtihanları ile gerçekleştirilmiştir (Duman, 1988). Arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler, İstanbul Darülmualimin-i Aliye'den mezun olanların, memleketleri ve hangi coğrafyalardan bu okula talep olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu belgelere göre öğrencilerin sadece İstanbul'dan değil, başta Marmara, Karadeniz ve Rumeli olmak üzere, Osmanlı coğrafyasının hemen her yerinden geldiği anlaşılmaktadır. Örneğin 1908 tarihinde Müslüman Kafkas halkından (Kırım, Kazan ve Kafkasya) 8 talebenin de Darülmualimin-i Rüşdiye'ye kayıt olmasına müsaade edilmiştir.

Kayıt şartlarına bakıldığında; birinci sınıfa kayıt olacak öğrencilerin 15 ila 18 arasında olması gerektiği, Sultani okullarından gelenlerin sınavsız kabul edildiği, diğer okullardan mezun olanların da sınavlarda başarılı olması şartı arandığı görülür. Darülmualimine girişte öğrencilerin dini bilgiler, Osmanlı Türkçesi, matematik, tarih ve coğrafya alanlarından sınava tabi tutuldukları anlaşılmaktadır. Türkçe dersine büyük önem verilmiştir.

Kayıt kabul için yapılan sınavdaki konular ise şu şekildedir:

I- Ulum-ı Diniye (sözlü)

II- Lisan-ı Osmani

III- Hesap

IV- Coğrafya (Osmanlı ülkeleri kıtalara ait bilgiler sözlü imtihanda sorulmaktaydı.)

V- Tarih

İstanbul Dârülmualimini'nde eğitim kalitesi öğretmen kalitesi ile eşdeğerdir. Bu okula öğretmen olarak atanacak kişilerde önemli nitelikler aranmaktadır. Bu sebeple bu kaliteli öğretmenlerin maaşları da farklıdır. Bu okullarda ders veren hocaların branşlara göre maaşları Tablo 1'e göre şöyledir (Taşer, 2010).

Tablo 1: Dârülmualim Ana Muallim Mektebi Eğitim Öğretim Heyeti

Görevi	Maası (kuruş)
Gina ve Piyano Muallimliği	1.000
İlm-i Ahval-i Ruh ve Terbiye	400
Hıfzısıhha	500
Malumatı Tabiye	300
Hesap ve Hendese	600
Tarih ve Coğrafya-i Osmani	600
Terbiye-i Bedeni	500

(Taşer, 2010)

Tabloda belirtilen miktarlar dışında bazen okulda farklı öğretmenlere daha yüksek maaşlar da verilebilmektedir. Örneğin okulun hocalarından Münecim-i Sâni Osman Efendi'nin Hesap, Fen, ve Coğrafya derslerindeki başarısı sebebi ile bu derslerin kendisine verilmesi ve buna mukabil

aylık 1.000 kuruş maaş almasının planlandığı görülmektedir (Taşer, 2010). Darülmuallimin-i Âliye öğretmenleri günümüzde olduğu gibi genel sınavlarda görev alabilmektedir. Darülmuallimin öğretmenleri aynı zamanda buldukları yerleşmede ders açtığı bulunan başka okulda da görev alabilmekteydi. Örneğin, 1890 tarihinde Ankara Darülmuallimini öğretmeni, yine Ankara idadisindeki hendese, coğrafya, lisan-ı Osmani ve belagat derslerinden bir kısmının kendisine verilmesini istemiştir (Taşer, 2010).

Darülmuallimin-i Âliye öğretmenleri içinde coğrafya öğretmenlerinin özelliklerine baktığımızda alanlarında yetkin oldukları göze çarpmaktadır. Coğrafya ders hocaları ve okul idarecileri Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2: İstanbul Darülmuallimininde görevli idareciler ve coğrafya öğretmenleri (1902)

Memuriyet	İsmi	Rütbe	Tarihi
Müdür	Osman Hilmi Efendi	Mahrec	1898
Muavin	Hüsni Tahsin Efendi	Salise	1902
Heyet-i Talimiye Muallimleri			
Coğrafya Muallimi	Hayreddin Efendi	Evveli Sanisi	
Coğrafya Muallimi	Hikmet Efendi	Evveli Sanisi	
Coğrafya Muallimi	Saim Efendi		

(Taşer, 2010)

Darülmuallimin’de coğrafya eğitimi

Osmanlı döneminde coğrafya biliminde yapılan bilimsel çalışmaların zayıf kaldığı görülmektedir. Medrese programlarında coğrafya derslerinin yeterince yer almamasının da etkisiyle, Osmanlıların telif ettikleri coğrafya eser sayısının diğer bilimlere göre daha az olduğu söylenebilir (Gümüşçü, 2012). Akyol (1940), Tanzimat döneminde coğrafya ve tabii ilimlerin; sadece kuru isim ezberleten, gençleri düşünceye alıştırmayan, imtihan dersi özelliğine hapsolmuş, alelacele hazırlanmış ve bir ezber dersi olduğunu ileri sürmüştür. Buna karşılık Tanzimat’tan sonra sıbyan mekteplerinden itibaren okullarda coğrafya dersleri vermeye başlanmış ve bu konuda çok sayıda ders kitabı hazırlanmıştır.

Memleketin siyasi, ictimai ve kültür hayatında bir yenilik ve hareket oluşturmaya çalışan Tanzimat Devrinde (1839-1879) bütün eserlerde batı kaynakları etkili olmuş ve çoğunluğu batı eserlerinin çevirisi olan coğrafya ders kitapları yazılmıştır. II. Mahmut devrinde kurulan Rüşdiyelerde okutulmak üzere öğrenciler için umumi mahiyette ve basit şekilde çok defa Fransızcadan tercüme edilmek suretiyle, Muhtasar Coğrafya, Mebadi-i Coğrafya, Usulü Coğrafya, Mülahasan coğrafya, Coğrafya Risalesi isimlerinde küçük coğrafya ders kitapları hazırlanmıştır (Gürsoy, 1959). Bu kitaplar aynı zamanda Darülmualliminde de okutulmuştur. Modern Türk Coğrafyasının kuruluşu ve örgütlenmesi ise Darülfünun’da coğrafya bölümünün kurulmasıyla gerçekleşmiştir (Gümüşçü, 2012).

Tanzimat’tan sonra batıdaki modern bilimin ülkemize transferi konusunda tahsil için yurt dışına öğrenci gönderilmesi coğrafya bilimi için de önemli katkılar sağlamıştır. İlk gidenler arasındaki Faik Sabri Duran, Ali Macid Arda gibi isimler yanında, aynı şekilde yurt dışında öğrenim gören Hamid Sadi Selen, Cemal Arif Alagöz, Besim Darkot, İbrahim Hakkı Akyol, Reşat İzberak, Sırrı Erinç gibi coğrafyacılar batıdaki modern coğrafyanın ülkemize getirilmesinde büyük katkılar sağlamışlardır. Bu dönemin coğrafya alanındaki diğer önemli bir faaliyet, coğrafya sözlüklerinin yayımlanması olmuştur (Gümüşçü, 2012).

Tanzimat Dönemi ardından yazılan ilk coğrafya kitapları arasında Binbaşı Ahmet Cevat’ın Malumat al-kafiye fi memâlik al-Osmaniya’sı (1872), Binbaşı Hüseyin’in Memaliki Osmaniyye Ziraat Coğrafyası (1887), Ö. Suphi’nin Coğrafya-i Hikemi (1896), Hasan ve Fehmi’nin Sanayi ve Ticaret Coğrafyası (1890), Abdurrahman Şeref ve Mehmet Celal’in Coğrafya-yı Umumi, Ahmet

Mithat'ın Kamus al-Âlâm (1889-1899) ve Saffet Bey'in Umumi Coğrafyası sayılabilir (Erinç, 1973, s. 6; Yeşiltepe, 2010).

Darümuallimin bünyesinde yer alan Tatbikat Mektebi programında Coğrafya dersi ve içeriği başlığı altında birinci, ikinci ve üçüncü sınıfta coğrafya ders saati ve ders içerisinde öğretilmesi gereken konulara ulaşılabilmektedir. Güneşin doğuşu ve batışı, plan, kroki ve haritaların basitten zora nasıl çizileceği konusunda ayrıntılı açıklamalar mevcuttur. Bir diğer ayrıntıda, öğrencilerin coğrafya dersinde öğrendikleri konuların sosyal hayatta nasıl ve ne zaman kullanılacağı ile ilgilidir. Okuldaki müfredat göre coğrafya dersi işleniş planı ele alınmakta, dersin yöntemi işlendiği konular, takip edilecek kaynaklar ve zaman dikkatli bir şekilde takip edilmektedir (Oruç, vd., 2017, s. 108).

Daha sonraki dönemlerde okul bünyesinde diğer dallarda olduğu gibi coğrafya dalında da bazı çalışmalar yapılmış, coğrafya öğretmeni adaylarının daha iyi yetiştirilmesi için eğitim psikolojisi, eğitim sosyolojisi, rehberlik, eğitim felsefesi, eğitimde ölçme ve değerlendirme gibi pedagojik formasyon çalışmaları Çapa öğretmen okulu müfredatına katılmıştır.

İstanbul Dârümualliminde Ders Programları ve Coğrafya

Darümuallimin kurulduğu yıllarda eğitim ve öğretim süresi iki senedir. Darümuallimin'de okutulacak dersler, Rüştüye okullarındaki öğrencilere anlatılacak şekilde işlenen Fen ve Hesap, Farsça, Arapça, coğrafya, usul-ı tâlim ve hüsn-ü ifade dersleridir (Taşer, 2010). Daha sonra dört seneye çıkarılarak öğretim kalitesinin arttırılmaya çalışılmış birçok yeni ders programa eklenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3: Darümuallimîn-i İbtidaiye Ders Programı (1878)

Dersler	1.sene Haftalık saat	2.sene Haftalık saat	3.sene Haftalık saat	4.sene Haftalık saat
Terbiye-i Etfal ve İlm-i Usûl-ı Tahsil	1	1	1	1
Diyanet	1	1	1	1
Ahlak	1	1	1	-
Lisan-ı Osmani	9	9	8	8
Talim-i Hat	1	1	1	-
Ulum-i Riyaziye	2	2	3	3
Lisan-ı Arabi	2	2	2	2
Lisan-ı Farsî	2	2	2	2
Lisan-ı Fransevi	2	2	2	2
Coğrafya	2	2	1	-
Tarih	2	2	2	2
Fenn-i Servet	-	-	1	1
Ulûm-ı Hikemiyye ve Tabiiye	2	2	3	3
Fenni Defteri	-	-	1	1
Resim	2	2	1	1
Musiki	1	1	1	1
Kavanin-i Teşkilat-ı Memalik-i Saltanat-ı Seniyye	-	-	-	2

(Taşer, 2010, s. 97)

Bu tabloya göre Ana muallim mekteplerinde müzik, resim, beden eğitimi, hesap ve coğrafya gibi dersler okutulmuştur (Taşer, 2010) Darümualliminde bazı dönemlerde ders yapısı değişse de coğrafya bu listede ana dersler arasındadır. Coğrafya dersinin programda yer alışı 1924 yılına kadar devam etmiştir.

Darümuallimin-i Âliye Şubesinin kurulmasından sonra (1900) ders programında coğrafya dersleri, Coğrafya-yı Umumi ve Umrani adı altında 1.sene-1 saat, 2.sene-1 saat, 3.sene-1 saat

olarak okutulmuştur. Darülmualimin-i Âliye Edebiyat Şubesi 1903 ders programında Coğrafya 1.sene-2 saat, 2.sene-1 saattir. Fen şubesinde ise coğrafya dersi yoktur. Coğrafya yerine Tabakat el-Arz adındaki ders 1.sene programda yok iken, 2.sene-2 saat olarak yer almıştır. 1915 Nizamnamesine göre Coğrafya dersi: Osmanlı coğrafyası ve Umumi Coğrafya ve kozmoğrafya şeklinde yer alırken, Darülmualimin-i Âliye hazırlık kısmında coğrafya; Tabii, beşeri, kartoğrafya (Harita Bilgisi) dersi adında okutulmuştur (Maarif Salnamesi, 1900). 1915 yılı Sultanilerinin ders programlarında, coğrafya dersinin zorunlu dersler arasında olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Darülmualimin-i İptidai’de de coğrafya dersini bütün sınıf seviyelerinde planlandığı göze çarpar. (Özey, 1999).

İstanbul Darülmualimini dışındaki illerde yer alan darülmualiminlerin ders içeriklerine baktığımızda bu dersler arasındaki coğrafya dersleri ve içerikleri Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4: Vilayet Darülmualiminleri’nde Okutulacak Coğrafya Dersleri ve İçerikleri

Sene	Ders İsmi	Haftada kaç saat olduğu	İçeriği
1.sene	Coğrafya	2	Coğrafya-ı riyazî hakkında bir toplu bilgi verildikten sonra coğrafya tarif edilecektir
2.sene	Coğrafya	2	Coğrafya-ı Osmani okutturulacaktır

(Taşer, 2010)

Erkek öğretmen okulları dışında kız öğretmen okullarında da coğrafya dersleri okutulmaktadır. İstanbul Darülmualimatta okutulan derslerden biri olan Coğrafya dersinin açıklaması ve içeriğini Şanal (2009) Tablo.05 ’teki bilgiler ile şu şekilde izah etmektedir.

Tablo 5: Darülmualimat Coğrafya dersi ve Saat Sayısı

Sınıf Seviyesi	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf
Haftalık Ders Saati	2 ders	1 ders	1 ders

1.sınıf ders içeriği: Kozmoğrafyaya ait genel bilgiler, yeryüzü hakkında genel bilgiler, haritalar, küreler, ziraat ürünleri kıtalar, akarsular, denizler, dağlar, insanlar, ülkeler (Japonya, Çin, Hind Çini, Asya Rusyası, Hindistan, İran, Belucistan ve Afganistan) hakkında genel bilgiler.

2. Sınıf ders içeriği: Avrupa’nın tabii yapısı, Avrupadaki her ülkenin doğal, siyasi, zirai, idari, ticari ve sınaî ve dini yapısı.

3. Sınıf ders içeriği: Osmanlı topraklarının doğal yapısı, kıyıları, sınırları, akarsuları, dağları, şehirleri, siyasi, zirai, idari, ticari ve sınaî ve dini yapısı (Şanal, 2009)

İstanbul Dârülmualiminde coğrafya dersinde kullanılan ders materyalleri

Günümüzde de eğitim kurumlarında kullanılan birçok eğitim öğretim ve öğretim aracının okullara gönderilmesi yenidir. Öğretmen kürsüleri, öğrenci sıraları, küre ve haritaların okullarda ilk olarak kullanılması 1849 Ahmet Kemal Paşa dönemine rastlar. Ayrıca 1869 yılından sonra coğrafya, tarih, ve hesap derslerinin eğitimi için birçok materyal okullara girmeye başlamıştır (Taşer, 2010; Kına, 2006)

İstanbul Darülmualimininde birçok öğretmen uzmanlık alanları ile ilgili kitaplar yazmış ve yayımlamıştır. Hazırlanan bu kitaplar, hem Darülmualimin öğrencileri için hem de diğer orta dereceli okullar için okutturulmaktaydı. Bunun yanı sıra, bazı öğretmenler dergi yazımı ve yayımına öncülük etmiştir. İstanbul Darülmualimatta ahlak, coğrafya, el işleri ve usul-ı tâlim derslerini yürüten Ayşe Sıdika Hanım’ın 1897 yılında yazdığı “Usul-ı Tâlim ve Terbiye Dersleri” kitabı bu konuda örneklerden biridir. Darülmualiminde okutulan coğrafya ders kitapları ile ilgili örnek vermek gerekirse; Darülmualimin öğretmeni Faik Sabri’nin 1917’de hazırladığı “Osmanlı Coğrafya-ı Tabii ve İktisadiyesi” adlı eseri sayılabilir.

Öğretmen okullarındaki ders araç gereçleri ihtiyacı fen derslerinde olduğu gibi coğrafya ve tarih derslerinde de hissedilmiştir. Bu ihtiyaçların karşılanması için farklı yollar da takip edilmiştir.

Bazen öğrenci velilerin desteği ile eğitim materyali teminine gidildiği de görülür ki buna 1898 yılında Darülmuallimine Osmanlı Devleti haritası ve Avrupa haritası alınması örnek gösterilebilir. Bazen de Maarif kütüphanesinden küçük boyutta Osmanlı ve beş kıta haritaları talep edilmiştir.

Darülmualliminde varolan haritaların kayıt edildiği ve coğrafya öğretmenleri tarafından onaylanan bir defter mevcuttur. Onaylanan bu defter bakanlığa 1899 tarihinde gönderilmiştir. Bu defterden anlaşıldığına göre Darülmualliminde çeşitli dillerde hazırlanmış, çok sayıda harita bulunmaktadır (Taşer, 2010). Ayrıca Osmanlı Devleti, çeşitli illerde bulunan Darülmualliminlerde, çağdaş şartlarda eğitim yapılması için bakanlık nezdinde 1910 yılında 32.557.40 franklık eğitim öğretim aracı alınmış ve okullara bırakılmıştır (Taşer, 2010).

Sözü edilen ders araç ve gereçleri şunlardır:

- İlm-i Heyet, Hayvanat ve Nebatata Dair Muhtelif levhalar
- Kartondan imal edilmiş ilmi eşya modelleri
- Ölçü aletleri,
- Tahtadan imal edilen çeşitli manzaralar örnekleri,
- Harekeli elifba harfleri,
- Coğrafya haritaları,
- Çeşitli kavimleri gösterir levhalar,
- Avarız arsa levhaları,
- Alçıdan imal edilen fen ile ilgili eşyalar
- Tıbbi ve diğer levhalar (Taşer, 2010)

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Çapa Öğretmen Okulunda coğrafya eğitimi konusundaki değişimler

Daha öncede bahsedildiği üzere İstanbul Darülmuallimin'in adı birçok kez değiştirilmiştir. Bu bölümde Cumhuriyet dönemindeki en genel adı olan Çapa Öğretmen Okulu kullanılmıştır. Darülmuallimin ve Darülmuallimat'ların sayısı yıllara göre değiştiği (Taşer, 2010) özellikle savaş dönemlerinde bazı merkezlerde yeni öğretmen okulları açılırken, bazı okullarda özellik değişimi yaşanmış ve bazıları da kapatılmıştır (Şendağ ve Gedik, 2015). Çeşitli sebeplerle kapanan okullar, gerekli şartlar sağlandıktan sonra tekrar açılmıştır. Bu sebeple, Osmanlı Devleti'nde toplam şu kadar öğretmen okulu vardı (Taşer, 2010) ve Cumhuriyet dönemine şu kadar devrolunmuştur demek zordur. Ancak 9 Mayıs 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunan ilk programa göre 38 Vilayet ve Sancak'ta açık ve kapalı eğitim kurumlarının sayısı 2439'dur (Duman, 1988). Ortaöğretim kurumları (sultani ve idadi) sayısı 78 iken, öğretmen eğitimi veren kurumlar ise sadece 18 tanedir. Özkan'a (2016) göre ise 1923 yılında önceki dönemden devralınan 7'si kız 13'ü erkek olmak üzere 20 İlk Muallim Mektebi bulunmaktadır. Hızlı bir büyüme içinde olan Türkiye eğitim alanında da okul ve öğretmen ihtiyacı duymuştur. Sadece 20 tane olan ilkokul öğretmeni yetiştirme kurumları sayısı 1000'i (DİE, 1974) bulan ilk ve ortaokullara öğretmen yetiştirmede yetersiz kalmıştır.

Cumhuriyetten önceki yapısı ile devralınan Darülmuallimin-i Âliye'nin adı 15 Temmuz 1923 tarihinde toplanan Birinci Heyet-i İlmiye (Bilim Kurulu) toplantısında Yüksek Muallim Mektebi olarak değiştirilmiştir. Okulun ders programları ve ders kitaplarının hazırlanmasında, Ecole Normale Superieure adlı Fransız Yüksek Öğretmen Okulu model olarak alınmıştır (Eşme, 2001). Eğitim sisteminin teşkilatlanması, eğitim yasa ve yönetmeliklerinin oluşturulması ve hatta okulların ders programlarında Fransız etkisi uzun süre devam etmiştir (Ergün,1990).

1924 tarih ve 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanununa göre Darülmuallimin ve Darülmuallimat Muallimleri Liseler, Orta mektepler, İlk muallim mektepleri, Köy Muallim Mektepleri, Orta Muallim mektepleri ve Yüksek muallim mekteplerinde görev yapmaktaydı. 14 Mart 1924 tarih ve 429 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanununun 3. Maddesinde Darülfünun ve Yüksek İhtisas Mektepleri ortaöğretim okullarına öğretmen sağlayan kaynaklar arasında

sayılmıştır. Yüksek Öğretmen Okulu, Cumhuriyet döneminde, İstanbul Üniversitesinin hocalarının desteği ile dönemin öğretmen ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır (Özkan, 2016).

Çapa Öğretmen okulunda Cumhuriyet ilk yıllarında mezun sayısı çok azdır. Bu durum Tablo.6'da açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 6: 1925-1948 Yılları Arası Edebiyat Alanı Bölümler Bazında Mezun Sayısı

Bölüm	Erkek	Kız	Toplam
Edebiyat	65	34	99
Felsefe	41	11	52
Tarih	51	39	90
Coğrafya	38	28	66
Toplam	195	112	307

(Becerikli, 2019)

Tablo 6'da, görüldüğü üzere Çapa Öğretmen Okulunda 1925-1948 yılları arasında Edebiyat alanında mezun olan öğrenci sayılarına baktığımızda coğrafya mezunu sayısının 23 yıllık dönemde 66 ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Edebiyat ve Tarih bölümü mezunları nispeten coğrafya bölümü mezunlarından fazladır. Buna karşılık coğrafya bölümünde olduğu gibi diğer bölümlerde de kız mezunların sayısı erkeklerin gerisindedir.

Darülmualiminde ve daha sonra Çapa Öğretmen Okulunda, Tarih ve Coğrafya şubesi bazen iki ayrı bölüm bazen de tek bir bölüm olarak yapılandırılmıştır. İki ayrı bölüm olarak yapılandırıldığında tarih bölümlerinde coğrafya, coğrafya bölümlerinde de tarih derslerini öğretim programlarında önemli bir yer ayrılmıştır. Amaç hem tarih hem de coğrafya derslerini yürütebilecek öğretmenleri yetiştirmektedir. Dolayısıyla okullarda çoğunlukla tarih ve coğrafya dersleri tek bir öğretmen tarafından yürütülmüş, öğretmen atamaları sınavlarında bu iki dersten ortak sınav yapılmış ve adayların bu iki dersi de okutabilme niteliğine sahip olması istenmiştir (Maarif Vekilliği, 1939, 18). Tarih ve coğrafya derslerinin tek bir öğretmen tarafından okutulmasına ilişkin uygulama, önemli sorunlara neden olmasına rağmen uzun süre devam etmiştir. Yüksek Öğretmen Okulu, eğitim gören öğrencileri devlet liselerine ve özel liselere stajyerlik için göndermiştir. Okul arşivindeki 1961 tarihli yazı coğrafya öğrencilerinin staj için Nişantaşı Lisesine gönderildiğini belirtmektedir (Becerikli, 2019).

Talim Terbiye Kurulunun 1940 tarih ve 167 sayılı kararına göre yayımlanan Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnamesi 1.maddesine göre, Yüksek Öğretmen Okulu ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek üzere açılmış bir kurumdur. Talimatnamenin 2.maddesinde de okulun Türk Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Tarih, Coğrafya, Matematik, Fizik-Kimya ve Tabii İlimler olmak üzere şubelere ayrıldığı ifade edilmektedir (TTK, 1940a).

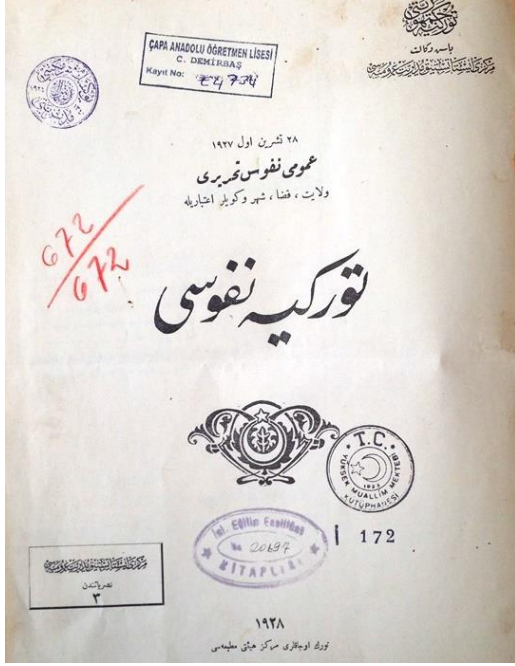
Talim Terbiye Kurulunun 1940 tarih ve 167 sayılı kararına göre yayımlanan Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnamesi ile Talebe Kayıt ve Kabul Talimatnamesi onaylanmıştır. Bu kabul ve kayıt Talimatnamenin 6., 7. ve 8.maddelerine göre, kabul imtihanı beş bölüme ayrılır. Her bölümde sınavlar yazılı ve sözlüdür. Adaylar bu bölümlerden birini seçmekte serbesttir. Coğrafya 3.bölümde yer alır ve öğrenciler Türkçe kompozisyon ve coğrafya yazılı sınavları sonrasında coğrafya sözlü imtihanını da geçtikten sonra coğrafya öğretmenliği okumaktadır (TTK, 1940b).

Yüksek Öğretmen Okulu 1946 yılında çıkarılan kanun ile öğretim üyelerinin üniversite dışında ders vermemesi sonucu cazibesini kaybetmiş ve 1948-49 öğretim yılında kapatılmıştır. Bu sebeple 1959 yılına kadar İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirmek için kurulan tek eğitim kurumudur (Gelişli, 2001). İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu öğrencileri lisans derslerini İstanbul Üniversitesinde gördükten sonra, geceleri dönemin seçkin öğretmenlerinden öğretmenlik mesleği ile ilgili ek dersler almışlardır. Sadrettin Celal Antel, Prof. Fahri Fındıkoğlu, Prof. Cemil Bilsel, Prof. Besim Darkot Prof. Mazhar Osman, ilk akla gelen isimlerdendir (Eşme, 2001). Çapa Öğretmen Okulundan mezun coğrafyacı akademisyenlerden

bazıları ise Prof. Dr. Ahmet Ardel, Prof. Dr. Ahmet Necdet Sözer ve Prof. Dr. Asaf Koçman'dır (Becerikli, 2019).

Yüksek Öğretmen Okulu, Türk Milli Eğitimine daha ileriki yıllarda yön verecek mezunlar vermiştir. Hasan Ali Yücel, Mesut Talaslıoğlu, Arif Akçabay, Kamil Günel, Hasan Erk, Behçet Necatigil, Selman Erdem, Orhan Dengiz, Selman Erdem, Nuri Kodamanoğlu ve Turan Birinci bunlar arasında yer alır (Eşme, 2001).

Çapa Öğretmen okulunun önemini ortaya koyan özelliklerden biri de okulun kütüphanesindeki coğrafya kaynaklarıdır. (Resim.2 ve Resim.3)

Resim.2 1928 tarihli *Türkiye Nüfusu* isimli kitabının kapak sayfası. Kapakta görüldüğü üzere dört farklı döneme ait mühürler ve demirbaş numaraları yer almaktadır

Resim.3 1929 tarihli *Türkiye Coğrafyası* ders kitabının kapak sayfası. Kapakta görüldüğü üzere dört farklı döneme ait mühürler ve demirbaş numaraları yer almaktadır.

Cumhuriyet dönemi ile beraber okulun isminin değişmesinin yanında kütüphanesindeki kitap sayısı da değişmiştir. 1925 yılında tarih, coğrafya, seyahatnameler başlığı altındaki kitap sayısı sadece 107 iken bu sayı 1968'de 5083 gibi yüksek bir rakama ulaşmıştır (Becerikli, 2019). Dolayısıyla okulun kütüphanesinin coğrafya açısından zengin olduğu söylenebilir.

Okulun zengin kütüphanesinde dönemin seçkin ve nadir eserlerinin yer aldığı, öğretmen ve öğrencilerin bu eserlere ulaştığı ve bu eserler ile eğitildikleri için akademik anlamda iyi bir bilgi birikimine sahip oldukları anlaşılmaktadır. 1978 yılına kadar Eğitim Enstitüleri üç yıl eğitim veren kurumlar iken bu tarihte eğitim süresi dört yıla çıkarılmış ve isimleri de Yüksek Öğretmen Okulu olarak değiştirilerek ortaöğretime 16 alanda (Türk Dili ve Edebiyatı, Eğitim, Coğrafya-Tarih, Tarih-Coğrafya, Fizik-Matematik, Matematik-Fizik, Kimya-Fizik, Fizik-Kimya, Biyoloji-Kimya, Kimya-Biyoloji, İngilizce, Almanca, Fransızca, Müzik, Resim-İş ve Beden Eğitimi) öğretmen yetiştiren kurumlara dönüştürülmüştür. Yüksek Öğretmen Okullarında Tarih ve Coğrafya şubesi bazen tek bölüm olarak yer almış, bazen de ayrı iki bölüm olarak kurumsallaştırılmıştır. İki ayrı bölüm olarak yapılandırıldığı durumlarda da tarih bölümlerinde coğrafya, coğrafya bölümlerinde de tarih derslerine önemli bir yer ayrılmıştır. Maksat bu uygulama ile yetişecek öğretmenlerin hem tarih hem de coğrafya derslerini okutabilmelerini sağlamaktır. Tarih ve coğrafya dersleri tek bir öğretmen tarafından yürütülmekte, öğretmen atamaları için yapılan sınavlarda bu iki dersten ortak

sınav yapılmakta ve öğretmen adayının bu iki dersi de okutabilme niteliğine sahip olması istenmektedir (Maarif Vekilliği, 1939, 18). Tarih ve coğrafya derslerinin tek bir öğretmen tarafından okutulmasına ilişkin uygulama, önemli sorunlara neden olmasına rağmen uzun süre devam etmiştir.

1978 yılında Çapa Öğretmen Okulu, değişen durumlar yüzünden işlevlerini yerine getiremez duruma düştüğü gerekçesiyle kapatılmıştır (Kavcar, 1982, s. 205). Yüksek Öğretmen Okullarının kapanışı yalnız bu kurumların sonu değil, ülkemize nitelikli lise öğretmeni yetiştiren ve 130 yıllık görkemli bir geçmişi olan tarihi kurumun da sonu olmuştur.

1981'de 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ve ardından 1982 tarihinde çıkarılan Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) (RG:17760) ile öğretmen yetiştiren bütün yükseköğretim kurumları üniversitelere devredilerek, öğretmen yetiştirme işi yeni yapı ve statüye kavuşturulmuştur (Duman, 1988).

Coğrafya öğretmeni yetiştirme konusunda 1981 yılında yapılan YÖK düzenlemesinden önce, ülkemizde sadece 4 tane coğrafya bölümü bulunmaktaydı (Kayan, 2000: 14-21). 1981 tarihli ve 2547 sayılı sayılı Yüksek Öğretim Kanunu (YÖK Kanunu)'ndan sonra Edebiyat ve Fen-Edebiyat Fakülteleri içinde yeni Coğrafya Bölümleri açılmıştır (Ertek, 2011). 2019 yılı itibariyle günümüze baktığımızda coğrafya bölümlerin sayısı 44'e yükselmiş; öğrenci sayısı 5000'leri aşmıştır. 7 Eğitim Fakültesinde Coğrafya Öğretmenliği bölümleri (Tablo.7) ve 60 Eğitim Fakültesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümleri açılmıştır.

Tablo 7: Eğitim Fakültelerinde Coğrafya Öğretmenliği Bölümleri ve Kontenjanları-2019

Sıra	Üniversite Adı	Fakülte Adı	Kontenjan
1	Marmara Üniversitesi (İstanbul)	Atatürk Eğitim Fakültesi	20
2	Dokuz Eylül Üniversitesi (İzmir)	Buca Eğitim Fakültesi	20
3	Gazi Üniversitesi (Ankara)	Gazi Eğitim Fakültesi	20
4	Selçuk Üniversitesi (Konya)	Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi	20
5	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	20
6	Dicle Üniversitesi (Diyarbakır)	Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi	20
7	Atatürk Üniversitesi (Erzurum)	Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi	20
Toplam			140

(ÖSYM 2019-Tercih Kılavuzundan yararlanılarak hazırlanmıştır.)

Daha önceleri Çapa Yüksek Öğretmen Okulundaki coğrafya eğitimcilerinin ilgilendiği coğrafya eğitiminin mevcut durumu ve coğrafya eğitim öğretim metotları konusunda, 1970'li yıllardan sonra üniversite hocaları tarafından birçok eser yayınlanmıştır. Akkan (1972) bu dönemi Türkiye'de coğrafya ilminin gerçek hüviyetine büründüğü ve coğrafyanın çeşitli dallarında yayınların büyük hızla geliştiği bir dönem olarak ifade etmektedir. Coğrafya eğitiminin 1990'lı yıllarını ise Özey (1998) eserinde geniş bir şekilde açıklamıştır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda ulaşılan sonuçlara göre öğretmen okulları hizmet verdikleri sürece coğrafya öğretmeni yetiştirmede önemli bir yer tutmuştur. Bu konuda Becerikli'nin (2019) Öğretmen Yetiştirmede İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Modeli (1924-1978), Yetişkin ve Dumanoğlu'nun (2017) Maraş Darülmualimîni ve Oruç vd.nin (2017) Yapılandırmacı Yaklaşımına Bir Örnek Osmanlı Dönemi Coğrafya ve Coğrafya Öğretimi adlı çalışmalarla benzer bulgular elde edilmiştir.

Osmanlı devleti özellikle Avrupa'daki bilim, teknik ve askeri gelişmeleri yakalamak için eğitim alanında yeniliklere gitmiş, yeni eğitim kurumları açmıştır. 1848'de Tanzimat döneminde açılmasına karar verilen İstanbul Darülmualimîni öğretmen yetiştirme konusunda önemli bir adım

olmuştur. Mart 1848'de Padişah I. Abdülmecid'in emri ile İstanbul'da açılan Darülmualimîn basın yayın ile halka duyurulmuştur. Dönemin ilk ve orta öğretim okullarına öğretmen yetiştirmek için açılan bu okullar, II. Abdülhamit döneminde ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır. Darülmualimîn okullarının sayılarının artmasına rağmen ülkenin ihtiyaç duyduğu öğretmen sayısı karşılanamamıştır. Aynı zamanda sayının artması nitelik sorununu da gündeme getirmiştir. Bilir (2011), Türkiye'de öğretmen yetiştirme konusundaki 162 yıllık tecrübesine rağmen, öğretmen yetiştirme konusunda nitelik sorununun hala çözülebilmemiş değildir.

Öğretmen Okulları rüşdiyelere ve sıbyan mekteplerine öğretmenler yetiştirmek suretiyle okulların çoğalmasına ve okuma yazma oranının artmasına katkıda bulunmuş ve dönemin üniversitesi olan Darülfünuna öğrenci kaynağı oluşturmuştur. Birçok öğrenci bu okullardan mezun olarak daha üst düzey okullara girmeyi hedeflemiştir. Yüksek Öğretmen Okulları ayrıca akademik camiaya katkıda bulunmuş ve birçok alanda devlet kurumlarına memur yetiştirmiştir. Nitelikli öğretmen yetiştirme hedefi ile açılan Darülmualimîn, öğretmen eğitimi konusunda birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. İstanbul Darülmualimîninde; Osman Zeki (Üngör), Muallim Cevdet (İnançalp), İhsan Şerif (Suru), Ali Reşat, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Selim Sırrı (Tarcan), İbrahim Alaeddin (Gövs), gibi dönemin önde gelen hocaları ders vermiştir. Kaliteli öğretmenlerden ders alan okul öğrencilerinin kayıt kabul şartları da dönemine göre ileri seviyede idi. Hem yazılı hem de sözlü sınavlar öğrenci seçiminindeki özeni gözler önüne sermektedir.

İstanbul Darülmualimîninde öğretmen kalitesi, oluşturulan öğretmenler kurullarında ve öğretmen maaşlarında da görülmektedir. Örneğin Sâni Osman Efendi'nin Hesap ve Coğrafya derslerindeki başarısından dolayı maaşının diğer öğretmenlerden daha fazla planlanması bir farklılıktır. Yine bu okullar ülke genelinde dal öğretmeni ve özellikle de coğrafya öğretmeni ihtiyacının karşılanmasında önemli katkılar sağlamışlardır. Okulun coğrafya hocaları coğrafya ders kitaplarının yazılmasında da önemli katkı sağlamışlardır. Yine bu okullardaki nitelikli coğrafya öğretmenlerinin coğrafya eğitim materyallerinin hazırlanmasında, geliştirilmesinde ülke çapında yaygınlaştırılmasında katkısı büyüktür.

İstanbul Darülmualimîn ders programlarında coğrafya dersi her sınıf sevişinde ve her dönemde yerini korumuştur. Okulun birinci sınıfında 2 saat, 2.sınıfında 2 saat ve 3.sınıfında 2 saat olmak üzere Osmanlı devleti özelliklerinden ülkeler coğrafyasına, harita bilgisinden iktisadi coğrafyaya kadar bütün konular işlenmiştir. Bu dersler ayrıca alanında uzman coğrafyacılar tarafından yazılmış coğrafya ders kitapları ile işlenmektedir. Derslerde bugün hala kullanılmakta olan duvar haritaları, atlaslar ve küre gibi birçok ders aracı temin edilerek kullanılmıştır.

Çapa öğretmen okulu Cumhuriyet dönemi ile beraber farklı isimlerde anılsa da öğretmen yetiştirme görevini sürdürmüştür. Farklı zamanlarda öğrenci sayılarında değişimler olsa da ülkemiz eğitim camiasına öğretmen kazandırmaya devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde de Ahmet Ardel, Ahmet Necdet Sözer ve Asaf Koçman gibi coğrafya alanında önde gelen isimler ile Kamil Günel, Selman Erdem, Hasan Erk, Hasan Ali Yücel, Behçet Necatigil gibi Türk Millî Eğitimine ileri yıllarda yön verecek olan insanları yetiştirmiştir.

1981 yılındaki karar ile öğretmen yetiştirme faaliyetlerinin Üniversitelerde Eğitim Fakültelerine devredilmesi ile bu kurumun öğretmen yetiştirme konusundaki misyonu da sona ermiştir. Ancak öğretmen lisesi olarak devam ettiği dönemde eğitim fakültelerine kaliteli öğrencilerin gitmesini sağlayarak bir nebze olsun bu konuda katkılar sağlamaya devam ettiği söylenebilir. Ancak bu görevi de 2014 yılında okulun Fen Lisesine dönüştürülmesi ile sona ermiştir.

Öneriler

Çapa Öğretmen Okulunun uzun tarihsel geçmişi ve taşıdığı tarihi misyonu nedeniyle öğretmen eğitimi konusunda yeniden eğitim camiasına kazandırılması önemlidir. Kurumun bir eğitim fakültesi olarak hizmet vermesi için bir üniversiteye bağlanması, alan öğretmeni yetiştirme

konusunda hizmet vermesi, yeni gelişen teknolojiler ile donatılarak eğitim camiasının ihtiyaçlarının karşılayacak seviyeye getirilmesi, kurumda yer alan eser ve kaynakların coğrafya eğitimi araştırmalarına kazandırılması için yeni kataloglama yapılması, coğrafya eserlerinin envanterinin çıkarılması, özel bir coğrafya kütüphanesinin kurulması ve Türkiye’de bir ilk olacak şekilde bir öğretmen eğitimi müzesine dönüştürülmesi gibi öneriler getirilebilir.

Kaynakça

- Akkan, E. (1972). Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Coğrafya. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, (1-2) 1-6.
- Akyol, İ. H. (1940). *Tanzimat Devrinde Bizde Coğrafya ve Jeoloji*. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Akyüz, Y. (1990). Darülmualiminin İlk Nizamnamesi (1851) Önemi ve Ahmet Cevdet Paşa. *Milli Eğitim Dergisi*, (95) 3-22.
- Akyüz, Y. (2009). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmenin 160. Yılında Darülmualim’in İlk Yıllarına Toplu ve Yeni Bir Bakış. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulamaları Merkezi Dergisi*, (20) 17-58. https://doi.org/10.1501/otam_0000000532
- Akyüz, Y. (2013). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2013*. Ankara: Pegen A Akademi.
- Aycan, Ş., (2015). Liselere Öğretmen Yetiştirmede Geri Adım: Yüksek Öğretmen Okullarından Pedagojik Formasyon Kurslarına, *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 61-72. <https://doi.org/10.21666/mskuefd.98757>
- Baltacı, C., (1999). *Osmanlı Devleti’nde Eğitim ve Öğretim*, Türkler, C.XI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Başaran, İ. E. (1994). *Türkiye Eğitim Sistemi*. Ankara: Yargıcı Matbaası.
- Becerikli, S., (2019). Öğretmen Yetiştirmede İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Modeli (1924-1978), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bilir, A. (2011). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmenin Tarihsel Evrimi ve İstihdam Politikaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, (2) 223-246. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000565
- Çapa Fen Lisesi. (2019). *Çapa Fen Lisesi Tarihçesi*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul-Fatih-Çapa Fen Lisesi: http://capa.meb.k12.tr/icerikler/tarihcemiz_203818.html 09.07.2019 tarihinde adresinden edinilmiştir.
- DİE. (1974). *Milli Eğitimimizde 50 Yıl 1923-1973*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Duman, T. (1988). *Türkiye’de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme Problemi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ergün, M. (1987). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Çalışmalarının Gelişimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (Özel Sayı:2), 10-18.
- Erinç, S. (1973). *Cumhuriyetin 50.yılında Türkiye’de Coğrafya*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Basımevi.
- Ertek, T. (2011). Hasan Âli Yücel ve Birinci Coğrafya Kongresi (1941). *Türk Coğrafya Dergisi*, (57) 11-19.
- Eşme, İ. (2001). *Yüksek Öğretmen Okulları*. İstanbul: Bilgi Başarı Yayınevi.

- Gelişli, Y. (2001). Öğretmen Yetiştirmede Ankara Yüksek Öğretmen Okulu Uygulaması. *Milli Eğitim Dergisi*, (146) https://doi.org/10.1501/egifak_0000000829
- Gümüşçü, O. (2012). Katip Çelebi'den Günümüze Türkiye'de Coğrafyanın Tarihi Serüveni. *VII. TÜCAUM Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiri Kitabı 18-19 Ekim 2012* (389-423). Ankara: Türkiye Coğrafyası Araştırma Uygulama Merkezi (TUCAUM).
- Gündüz, M. (2012). *Eğitimci Yönüyle Ahmet Cevdet Paşa*, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Gündüz, M., (2016). *Maariften Eğitime*, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları,
- Gürsoy, C. (1959). *Osmanlı Türklerinde Coğrafya*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- İdin, Ş. (2012). Geçmişten Günümüze Öğretmen Eğitimi ve Ülkemize Yansımaları. *1.ODTÜ Sosyal Bilimler Doktora Öğrencileri Çalıştayı, 23-25 Mayıs 2012*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakoç, B., Özpolat, E. T. ve Kara, K. (2018). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (1987-2017), *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(24), 313-333. DOI: 10.29329/mjer.2018.147.17.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kavcar, C. (1982). Tarihe Karışan Bir Öğretmen Yetiştirme Modeli: Yüksek Öğretmen Okulu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15)1 197-214. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000829
- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet Döneminde Dal Öğretmeni Yetiştirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 35 (1-2) 1-14. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000058
- Kayan, İ. (2000). Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi, Amaç, Yeni Hedefler, Sorunlar ve Öneriler, *Ege Coğrafya Dergisi*, (11) 7-22.
- Kına, M. (2006). *Tanzimat Döneminde Eğitimde Çağdaşlaşma Hamlesi ve Öğretmen Yetiştirme Sistemi*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Koçer, H. A. (1973). Eğitim Reformları Açısından Öğretmen Yetiştirme Problemi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1) 1-19. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000393
- Maarif Salnamesi. (1900). *Maarif Salnamesi (M.S.), 1316 Senesi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Maârif Vekâleti. (1927). *Maârif düsturu-I*, Milli Matbaa, İstanbul.
- Maarif Vekillîği. (1939). *Tebliğler Dergisi, Cilt 1*. Maarif Matbaası, Ankara.
- MEB. (1946). *Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler*. Milli Eğitim Bakanlığı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1973). *1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu*. 14.08.2019 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden alınmıştır
- Merriam, S. B. (1998). *Case Study Research in Education A Qualitative Approach*. San Francisco: Jossey-Bass Publishing.
- Oruç, Ş., Tokcan, H. ve Demirkaya, H. (2017). *Yapılandırmacı Yaklaşımına Bir Örnek Osmanlı Dönemi Coğrafya ve Coğrafya Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özey, R. (1998). *Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi*. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.

- Özey, R. (1999). Osmanlı Devleti Döneminde Coğrafya ve Öğretimi. G. Eren içinde, Osmanlı Ansiklopedisi, 8.Cilt (s. 326-333). İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Özkan, İ. (2016). Türk Eğitiminde Öğretmen Okulları ve Öğretmen Yeterliliklerine Dair Düşünceler. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 5(15) 20-27. <https://doi.org/10.16947/fsmia.281685>
- Öztürk, C. (1993). *Darülmualimîn*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İslâm Ansiklopedisi içinde Cilt: 8 ,sayfa: 551-552.
- Öztürk, C. (2007). *Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Satı Bey, (1918). Meşrutiyetten Sonra Maârif Tarihi. *Muallim*, 2(19), 654-665.
- Şanal, M. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'nda Kız Öğretmen Okulunun (Dârülmualimât), Kuruluşu, Okutulan Dersler ve Kapatılışı (1870–1924). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM* (26) 221-244. https://doi.org/10.1501/otam_0000000438
- Şendağ, S. ve Gedik, N. (2015). Yükseköğretim Dönüşümünün Eşiğinde Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sorunları: Bir Model Önerisi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 5(1), 72-91. <https://doi.org/10.17943/etku.35232>
- Taşer, S. (2010). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Öğretmen Yetiştiren Kurumlarda Eğitim Yönetimi ve Denetimi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Doktora tezi.
- TTK. (1940a, 09 09). Yüksek Öğretmen Okulu Talimatnamesi. *Tebliğler Dergisi*, (87) 12-13.
- TTK. (1940b, 09 23). Yüksek Öğretmen Okulu Talebe Kayıt ve Kabul Talimatnamesi. *Tebliğler Dergisi* (89) 35-36.
- Türer, A. (2006). *Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve Sorunlar-I*. Abece Dergisi Mart Sayısı: http://w3.balikesir.edu.tr/~aturer/ogretmenyetistirme#_ftn1 05.01.2019 tarihinde adresinden alınmıştır
- Türk, İ. C. (2009). II.Meşrutiyet Dönemi Eğitimcisi Satı Bey ve Coğrafya. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (40) 423-438.
- Yeşiltepe, D.S., (2010). *Osmanlı Döneminde Coğrafyanın Müfredatta Yer Alması ve Hazırlanan İlk Ders Kitapları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yetişgin, M. ve Dumanoglu, S. C. (2017). Osmanlı Darülmualiminin Mektebi: Maraş Darülmualimini. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 16 (4), 1083-1100.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık